
ZESZYTY NAUKOWE WYŻSZEJ SZKOŁY PEDAGOGICZNEJ W BYDGOSZCZY

Studia Pedagogiczne 1981 z. 8

TERESA WROBLEWSKA

UMK Toruń

RECENZJA KSIĄŻKI: TADEUSZA NOWACKIEGO, "PRACA I WYCHOWANIE",
WARSZAWA, INSTYTUT WYDAWNICZY CRZZ, 1980 r. zł. 64

Nakładem Instytutu Wydawniczego CRZZ w Warszawie ukazała się w 1980 r. książka Tadeusza Nowackiego "Praca i wychowanie". Sformułowany w tytule temat analizuje Autor w trzech głównych częściach tekstowych. Pierwsza część nosi tytuł "Teoretyczne podstawy problematyki" i obejmuje dwa rozdziały. Pierwszy z nich określa filozoficzne podstawy wychowania przez pracę, szkicuje podstawowy układ pojęć, analizuje dialektykę stosunków między poszczególnymi rodzajami działalności ludzkiej i omawia pracę jako podstawę istnienia ludzkiego oraz relację między pracą i twórczością. Naturalnie, że definiuje też pojęcie wychowania przez pracę i przedstawi polskie tradycje w kształtowaniu się problemu wychowania przez pracę.

Drugi rozdział części pierwszej kreśli rozwój szkoły pracy od czasów rewolucji październikowej poczynając. Następnie rozpatruje poglądy klasyków marksizmu na pracę dzieci i młodzieży. W analizie tych poglądów zwraca uwagę na społeczno-wychowawcze znaczenie pracy, na pracę dorastającego pokolenia jako elementu wychowania oraz na poglądy Lenina na pracę młodzieży. Znaczna część tegoż rozdziału traktuje o socjalistycznym etapie rozwoju szkoły pracy. Przy tej okazji zgłębia stanowisko i pracę Stanisława Szackiego, Pawła Błońskiego i Antoniego Makarenki. Ukazuje też postanowienia KC KPZR w przedmiocie zadań szkoły pracy. Rozdział kończy się analizą pedagogiki pracy.

Drugą część książki pt. "Praca i kształtowanie osobowości" otwiera rozdział przedstawiający moralno-społeczną rolę pracy w kształtowaniu osobowości ludzkiej. Na kanwie tego zagadnienia rozpatruje Autor kwestię kształtowania stosunku człowieka do pracy ludzkiej na tle formowania się dążeń i umiejętności do współdziałania i pracy w zespołach. Rozdział zamyka omówienie

wszechstronnego wpływu pracy na kształtowanie się różnorodnych cech osobowości, takich jak szacunek dla wytworów pracy ludzkiej, gospodarki, stosunek do otaczającej rzeczywistości, samo-kontrola, wytrzymałość, rzetelność itp.

Kolejny, czwarty rozdział książki poświęca Autor wpływowi pracy na rozwój umysłowy uczniów, a piąty związkom zachodzącym między pracą a wychowaniem fizycznym i estetycznym. W tym rozdziale Autor dowodzi, że praca wytwórcza jest nie tylko znaczącym źródłem poznania świata - gdyż daje okazję do obserwacji umożliwiającej gromadzenie faktów i ich myślowego opracowania oraz sprawozdania wytworzonych w umyśle pojęć i prawidłowości czy praw rządzących zjawiskami - ale jednocześnie wyposaża młodzież w doświadczenia produkcyjne, w znajomość surowców, narzędzi i operacji maszynowych. Praca ta wreszcie wywiera wpływ na rozwój motywacji ucznia, przyzwyczajając go do rytmu, ładu i funkcjonalności. Rodzaje pracy rozpatruje Autor w kolejnych rozdziałach z rzymską numeracją /od sześciu do dziesięciu/. Szósty z tych rozdziałów - a pierwszy w części trzeciej pracy - rozpatruje intelektualne aspekty pracy w przedmiotach nauczania szkolnego. Dalejszy, siódmy rozdział mówi o uwarunkowaniach pracy małego dziecka w rodzinie i w przedszkolu oraz w działalności samoobsługowej w szkole i poza nią.

W następnym, to jest w ósmym rozdziale Autor przechodzi do specyficznych elementów pracy młodzieży w rolnictwie oraz w pracowniach przyrodniczych. Przedostatni rozdział rozpatruje pracę produkcyjną o charakterze przemysłowym, ukazuje pracę ręczną jako przygotowanie do działalności i obrazuje radzieckie doświadczenia w rozszerzaniu terenu pracy uczniów.

Ostatni rozdział poświęcony jest niektórym elementom aktualnym i przyszłym możliwościom wychowania przez pracę. Całość zamykają podsumowanie i wnioski. Książka zaopatrzona jest w indeks nazwisk i streszczenia w języku polskim, angielskim i rosyjskim.

Recenzowana książka wzbogaca znacznie literaturę pedagogiczną. Znaczenie tej nowej pozycji polega między innymi na tym, że do problematyki intelektualizacji wychowania i polityki oświatowej kształtującej proces dydaktyczno-wychowawczy jako wy-

raz erudycji i dominacji książki i wiedzy werbalnej, wprowadza filozoficzne a także psychiczne podstawy wychowania przez pracę. Dlatego praca T. Nowackiego rozpoczyna się od analizy i uściślenia tych podstawowych pojęć, które w dotychczasowej wcale nieobogatej literaturze przedmiotowej występowały bardzo nieprecyzyjnie.

Precyzację podstawowych pojęć zaczyna Autor od uściślenia terminu "działanie" i określenia kategorii działalności dziecka, którymi są zabawa, uczenie się i praca. Pojęcia te konfrontuje z poglądami Aleksandra Kaminskiego, Sergiusza Hessena, Johna Deweya i Edwarda Claparedéa na pracę, uczenie się i zabawę. Rozróżnia przy tym fizyczne i humanistyczne pojęcie pracy /s.15/. Innowacyjne jest ukazanie tego, co wspólne i różne w poszczególnych kategoriach działalności ludzkiej. Wnikliwie analizuje te cechy, które uznaje za kryteria wyróżniające poszczególne kategorie działalności ludzkiej. Do kryteriów tych zalicza przyjemność, nudę bądź przykrość, wywołane określoną kategorią pracy.

Pionierskie jest w tym względzie przedstawienie tzw. *signum specificum* /s. 23/ każdej kategorii działalności ludzkiej. Rozważania na ten temat czyta się z rosnącym zainteresowaniem. Równie interesująca jest definicja pracy jako działalności, w wyniku której powstają wytwory kultury, a więc zarówno dobra materialne i usługi jak dobra duchowe.

Nowatorskie jest podejście Autora do kreacyjnej funkcji pracy /s. 23/. W zwięzłym wywodzie dokonuje Autor analizy filozoficznych podstaw stosunku do pracy i akceptacji świata społecznego, jego kultury i dorobku materialno-technicznego. Przy tej okazji przypomina, że materializm historyczny zakłada iż praca stworzyła człowieka, stąd poprzez pracę uzyskał on wszystkie cechy ludzkie. Wszystkie dotąd zasygnalizowane przesłanki kulminują w definicji wychowania przez pracę jako "systemu działań wychowawczych opartych na filozofii pracy i uznających decydujące znaczenie pracy dla rozwoju społeczeństwa, jego kultury i gospodarki, organizacji i funkcjonowania oraz osobotwórczą wartość pracy w rozwoju jednostek" /s. 41/.

Teraz, gdy myślimy ze szczególną troską o naszą gospodarcę narodową, gdy poszukujemy konstruktywnych rozwiązań ekonomicznych, książka prof. T. Nowackiego o pracy, ma szczególnie doniosłe i inspirujące znaczenie.